

Proseč

Kraj: Pardubický

Správní obvod: Chrudim

Nadmořská výška: 523 m n. m.

Počet obyvatel: 2 053

Adresa URL: www.mestoprosec.cz

Okres: Chrudim

GPS souřadnice: 49.805896N, 16.116205E

První pís. zmínka: 1349 (673 let)

PSČ: 539 44

Historie obce Proseč

Území dnešního Prosečska bylo v prvních stoletích tohoto tisíciletí pokryto neobydleným pohraničním hvozdem, patřícím českému knížeti. Ve dvanáctém století začaly v procesu kolonizace vznikat postupně osady a vesnice, panovník předával některé oblasti do držby šlechticům nebo klášterům. Naše oblast, ještě téměř liduprázdná, patřila tehdy patrně benediktinskému klášteru v Litomyšli a potom nejpozději od r. 1159 podlažickému klášteru, který krátce předtím vznikl založením vladkou Vrbatou pro litomyšlské benediktiny, kteří museli ustoupit novému řádu premonstrátů, ale část jejich majetku - právě naše oblast - jim byla ponechána.

Klášter měl hmotný zájem na zakládání osad, proto Proseč vznikla postupně patrně kolem útulku poutníků při stezce od Chrudimě na Moravu, možná již v druhé polovině 12. stol. nebo ve 13. století v době přesněji neurčitelné, bez zakládací listiny a bez jiných písemných dokladů nebo svědectví. Za hmotný doklad stáří obce lze pokládat dodnes zachovanou kapli sv. Václava v katolickém kostele, která je stavěna v rané gotice a kladena do 14. století, kdy tedy obec nabyla již takového významu a velikosti, že pro ni byl vystavěn kostel.

První písemná zmínka o Proseči je v listinách o oddělení území od arcibiskupství pražského ve prospěch biskupství litomyšlského z let 1349 a 1350a v listině o rozhraničení majetku, kde se mluví o "opidum Prossiecz", tedy o městu nebo opevněném sídlení Proseč. Jinak o Proseči té doby není známo nic bližšího, než že měla kostel a patřila podlažickému klášteru. Můžeme předpokládat, že neměla víc než 20 stavení, rozložených poblíž kostela, možná směrem k východu k "Braničkám". Podměstí a Záboří v této době patrně neexistovaly.

Husitská vojska při velkém tažení na jaře r. 1421 dobyla na konci dubna Chrudim, vzápětí vypálila podlažický klášter, odtud táhla k jihovýchodu, jednak na Litomyšl, jednak na Poličku. Tento druhý proud nepochybně táhl přes Proseč a zřejmě ji v předposlední či poslední dubnový den r. 1421 jako klášterní zboží též vypálil a 1. května přitáhl k Poličce. Tato událost je pravděpodobně podkladem pověsti o vypálení Proseče Moravany za pomoc rytíři Toulovci. Toulovec jako historická osoba nebyl loupežným rytířem, nýbrž řádným litomyšlským měšťanem, který se těšil přízni krále Václava IV. Proseč byla znovu vybudována, nyní od kostela patrně převážně směrem k severu, podél kamenité cesty za východní stranou dnešního náměstí. Podlažický klášter nebyl obnoven.

Proseči vládli nejprve husitští hejtmané Kroměšín, po něm Jan Pardus z Vratkova, potom rod Kostků z Postupic, jehož některý člen, patrně Zdeněk Kostka, vybuodoval v obci Boží dům před r. 1470 hrad. Od té doby má obec jméno Nové Hrady a je sídlem panství, k němuž náleží Proseč. Obyvatelstvo je zřejmě podobojí.

V 16. stol. po úmrtí posledního Kostky, Bohuše, přechází r. 1557 panství do majetku krále Ferdinanda I. a ten je r. 1559 prodává Janu Žateckému z Vejkrsdorfu. Ze zápisu o převodu majetku na jeho dceru Annu, provdanou za Ferdinanda Švihovského z Ryžmberka r. 1563, se v zemských deskách dovídáme poprvé jména dvaadvaceti prosečských usedlíků s jejich povinnostmi. Místo roboty, poněvadž zde nebyl panský dvůr, platili pravidelnou dávku. R. 1580 kupuje panství a tedy i Proseč Mikuláš ze slavného rodu Lobkoviců, které spravuje do r. 1599, po něm jeho sestra Anna, provdaná za mocného rádce císaře Rudolfa II. Paula Sixta z Trautsonu z Rakouska, nositele řádu Zlatého rouna, který po její smrti r. 1604 panství přejímá. Jeho rod zde vládne do r. 1750. R. 1610 věnoval prosečskému kostelu zvon Mikuláš s českým.nápisem, který dosud zvoní.

Třicetiletá válka přináší poddanému lidu strádání, několik usedlostí je pustých. Hejtman panství Cyril Hein z Heinberka, vlastníci dvůr ve Vysokém Mýtě a pochovaný v chrudimském hlavním chrámu, vydává r. 1636 jménem pána velmi přísný poddanský řád. Jména poddaných z této doby známe, v r. 1651 se ještě hodně z nich hlásí k podobojí. Pro nedostatek kněží není však fara v Proseči obsazena a patří nejprve k Luži do r. 1638, pak pod novohradskou faru.

R. 1639 je doložena existence sklárny v Záboří, jež se nacházela nedaleko rybníka směrem k jihu. Pracovali v ní odborníci Němci nekatolíci (Preusler, Reinisch aj.). Proseč byla sídlem rychty s rychtářem, patřili pod ní i obyvatelé Záboří, Podměstí, Boru a Zderaze. Paseky, Martinice a Františky postupně vznikaly v 17. a 18. století na vykácených plochách, na nichž bylo vytěženo dříví pro provoz sklárny.

Přes své postavení poddanského městečka byla Proseč tehdy zapadlou zpustlou obcí, téměř odříznutou od světa. R. 1713 měla 188 obyvatel. Pak nastává jistý příznivý obrat. Od r. 1719 nebo r. 1720 má Proseč svůj erb a trhy, r. 1721 je založena škola proti kostelu, kostel, je rozšířen. Důležitým mezníkem jsou léta kolem r. 1727. Tehdy bylo v Proseči a okolních obcích provedeno nové rozdělení půdy rovnoměrně mezi hospodáře a patrně současně s tím bylo rázem postaveno nově celé náměstí s jednotnými dřevěnými přízemními domky s podsíňkami na dřevěných sloupech již v dnešním obrysu protáhlého tvaru, jinak však neupravené s loužemi pro kachny a husy a s hromadami roští a otepí před jednotlivými domky. Tehdy byla též zrušena zábořská sklárna a na jejím místě založen panský dvůr. Vedle kostela stála hospoda Panský dům (Hornička), kde byl rod Kulhavých, další hospoda byla v radnici z r. 1732 uprostřed východní strany náměstí (na místě pozdější školy, dnes OÚ), která neměla podsíňku a vyznačovala se tím, že byla zděná, jednopatrová s věží a hodinami.

